

บทที่ ๓

ประวัติและอุดมการณ์ของพระสิวลีเถระตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

ในบทนี้ผู้วิจัยจะศึกษาถึงประวัติของพระสิวลีเถระในชาติปัจจุบันก่อนแล้วจึงย้อนไปสู่บุพกรรมทั้งที่เป็นฝ่ายกุศลและฝ่ายอกุศลเพื่อจะได้ทราบถึงหลักการ วิธีปฏิบัติ ตลอดจนเป้าหมายแห่งอุดมการณ์ของพระสิวลีเถระได้ชัดเจนยิ่งขึ้นตามลำดับ ดังนี้

๓.๑ ชีวิตประวัติ

๓.๑.๑ ชาติปัจจุบัน

ท่านเป็นพระมหาสาวกผู้สมบูรณ์ด้วยลาภสักการะอย่างเหลือล้น จนเป็นที่พึงของเพื่อนสหธรรมิกทั้งหลายได้ โดยที่พระอื่น ๆ ไม่ต้องวิตกกังวล และไม่ต้องเดือดร้อนใจในเรื่องจุติปัจจัย จึงได้รับยกย่องจากพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า เป็นผู้เลิศด้วยลาภ

ชีวิตประวัติของท่านในปัจจุบันชาตินี้ มีอยู่ในอรรถกถาคัมภีร์มโนรถปูลณี อรรถกถาคัมภีร์พระธรรมบท แห่งพราหมณวรรค และในอรรถกถาสาตรูปชาดก แห่งคัมภีร์จุททกนิยายชาดกว่า

พระสิวลีเถระ ถือปฏิสนธิขึ้นในพระครรภ์ของพระนางสุปปาวสา เป็นเหตุให้พระนางสุปปาวสาผู้เป็นพระมารดาทรงได้รับเครื่องบรรณาการถึง ๕๐๐ อย่าง ทุกเวลาเช้าและเย็น

เมื่อความเป็นผู้มีลาภของพระนางสุปปาวสา เป็นที่เลื่องลือระบือไปถึงชนทั้งหลาย ๆ ผู้ต้องการจะกระทำนาให้ได้ผลดี และเพื่อจะทดลองบุญญาบารมีของพระนางด้วยว่าจะปกแผ่ไปถึงบุคคลอื่น ๆ ได้หรือไม่ จึงนำกระเช้าหรือภาชนะที่ใส่พันธุ์ข้าวมาให้พระนางทรงจับ แล้วนำพันธุ์ข้าวเหล่านั้นไปหว่านกระทำการเพาะปลูก

ครั้งเวลาได้ผลเมื่อตอนออกรวง ปรากฏว่าข้าวเมล็ดหนึ่ง ๆ แดงออกออกเป็น ๑๐๐ เมล็ด ๑,๐๐๐ เมล็ด และเวลาหว่านพันธุ์ข้าวนั้นลงไปในที่นา ๑ ไร่ ก็ได้ข้าวตั้ง ๕๐-๖๐ เกวียน ในเวลาชนข้าวขึ้นย้งฉาง ชนทั้งหลายต่างขอให้พระนางสุปปาวสาทรงจับที่ประคองย้งฉาง ข้าวในย้งฉางนั้นถึงจะถูกขนออกไปสักเท่าไร ๆ ก็ไม่รู้จักหมดสิ้น แม้แต่ข้าวที่อยู่ในหม้อก็เหมือนกัน เมื่อพระนางทรงจับหม้อข้าวใบใด หม้อข้าวสุกหรือข้าวต้มใบนั้น แม้จะถูกชนทั้งหลายคดออกไปรับประทานสักเท่าไร ๆ หารู้จักหมดไม่ ทั้งนี้เป็นด้วยบุญญาภาของบุตรผู้อยู่ในพระครรภ์นั้น

ชีวประวัติของพระสิวลีเถระ ซึ่งเกี่ยวกับการทรงพระกรรมฐานของพระนาง
สุปปวาสา นอกจากจะมีกล่าวไว้ในอรรถกถาคัมภีร์มโนรพปุริ อรรถกถาคัมภีร์พระธรรมบท
แห่งพราหมณวรรค และในอรรถกถาสาตรูปชาดก แห่งคัมภีร์ขุททกนิกายชาดกแล้ว ยังมีบันทึก
ไว้ในพระบาลีคัมภีร์ขุททกนิกายอุทาน ความว่า สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ป่า
กุณฑิยานวัน ใกล้พระนครกุณฑิยา ในครั้งนั้น พระนางสุปปวาสาทรงพระกรรมฐานอยู่นานถึง ๗ ปี
ก็ยังมิได้ประสูติ ทรงได้รับทุกขเวทนาอันเผ็ดร้อนต่อมาอีก ๗ วัน แต่พระนางทรงอดกลั้น
ทุกขเวทนานั้นด้วยทรงใช้การตรึก ๓ ข้อ คือ

๑. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ ทรงแสดงธรรมเพื่อละทุกข์แห่งรูป
นี่แหละ

๒. พระสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็นผู้ปฏิบัติแล้ว ได้ปฏิบัติเพื่อละ
ทุกข์แห่งรูปนี่แหละ

๓. ทุกข์เห็นปานนี้ย่อมไม่มีในพระนิพพาน ฉะนั้นพระนิพพานจึงเป็นแดนที่มีความสุข
โดยแท้

พระนางทรงสนทนากับพระราชสวามีว่า “ประสพจะถวายทานก่อนที่ยังไม่ตาย ขอให้
เสด็จที่จงเสด็จไปกราบทูลนิมนต์พระบรมศาสดา ถ้าหากพระองค์ตรัสพระวาจาใด จงจำ พระ
วาจานั้นมาบอกแก่หม่อมฉันด้วย” แล้วทรงส่งพระราชสวามีไปสู่สำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสประทานพระพรว่า “ขอให้พระนางสุปปวาสาเป็นพระธิดา
ของพระเจ้ากรุงโกถิยะ จงมีความสุขหาโรคภัยมิได้ จงประสูติพระกุมารอันบริสุทธิ์จากโรคภัย
เถิด” พระราชสวามีได้ทรงสดับพระพุทธฎีกาดังนี้แล้ว จึงทรงกราบถวายบังคมลา บ่ายพระพักตร์
เข้ามายังภายในบุรี แต่เสด็จนิวัติยังไม่ทันถึงพระราชนิเวศมณฑิยรสถาน พระนางสุปปวาสาได้
ประสูติพระราชโอรสเสียก่อนแล้ว และการประสูติพระโอรสนั้นง่ายเหมือนกับเทน้ำออกจาก
กระบอก พระประยูรญาติทั้งหลายที่นั่งห้อมล้อมอยู่ในที่นั้น ต่างดีใจจนน้ำตาไหล แล้วรีบไป
กราบทูลให้พระราชสวามีของพระนางทรงทราบ พระราชสวามีทรงดำริว่า “พระวาจาที่พระ
ผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้วนั้น เห็นจะเป็นดังที่พระองค์ตรัสเป็นแน่แท้” จึงรีบเสด็จมาตรัสบอกแก่
พระมเหสีตามพระพุทธดำรัสนั้น

ฝ่ายพระนางสุปปวาสาทรงสดับพระพุทธฎีกานั้นด้วยทรงปลาบปลื้มพระหฤทัย และ
พลางทูลว่า “เสด็จที่ทรงกราบทูลนิมนต์พระทศพลให้เสด็จมาทรงรับภัตตาหารเพื่อหม่อมฉันผู้ยังมี
ชีวิตอยู่เท่านั้น แต่บัดนี้หม่อมฉันต้องการให้มีการถวายภัตตาหารอันเป็นมงคลเพิ่มขึ้นอีก
เพราะฉะนั้น ขอให้เสด็จที่เสด็จไปทรงกราทูลนิมนต์พระทศพลให้เสด็จเข้ามาเสวยในที่นี้ ๗
วัน” พระราชสวามีก็ทรงกระทำตามพระราชดำรัสสั่งนั้น

การถวายมหาทานแก่พระภิกษุสงฆ์ มีองค์พระบรมศาสดาทรงเป็นประธาน ได้มีขึ้น ณ พระราชนิเวศน์ของพระนางสุปปวาสาตลอด ๗ วัน พระโอรสของพระนางก็ได้ช่วยเป็นการฐะในการถวายมหาทาน ด้วยการถือเอาธมกรกจัดการกรองน้ำถวายพระสงฆ์อยู่ตลอดทั้ง ๗ วันนั้นจำเดิมแต่วันที่ประสูติมาแล้ว

๓.๑.๒ มูลเหตุของการขนานพระนามและการบรรพชา

มูลเหตุของการขนานพระนามแด่พระโอรสผู้ประสูติใหม่นั้น เนื่องมาจากพระโอรสได้กระทำพระหฤทัยอันทุกขร้อนของพระประยูรญาติทั้งปวงให้สงบระงับไป จึงได้มีพระนามว่า “สิวลี”

การที่พระสิวลีกุมารกระทำกิจการงานได้ เพราะพระสิวลีกุมารอยู่ในพระครรภ์นานถึง ๗ ปี กับอีก ๗ วัน (แต่ในอรรถกถาพระธรรมบทว่านานอีก ๗ เดือน) จึงสามารถกระทำกิจการงานได้เป็นอย่างดี ในการถวายมหาทานในวันที่ ๗ พระสารีบุตรเถระ “ผู้เป็นพระธรรมเสนาบดี” ได้สนทนากับพระสิวลีกุมาร ด้วยอ้างถึงพระพุทธคำรัสว่า ผู้ใดข้ามวัฏสงสารที่ข้ามได้ยากไปจนถึงฝั่งโน้นได้แล้ว ตถาคตกล่าวว่า ผู้นั้นเป็นพราหมณ์” ลำดับต่อมาพระสารีบุตรเถระจึงถามพระสิวลีกุมารว่า “พระกุมารได้เสวยทุกขเวทนาเช่นนี้จะบรรพชาไม่สมควรหรือ” พระสิวลีกุมารเรียนตอบว่า “ถ้าหากบรรพชาได้ก็จะบรรพชา”

ฝ่ายพระนางสุปปวาสาทอดพระเนตรเห็นพระโอรสผู้ประสูติได้ ๗ วัน สนทนากับพระสารีบุตรเถระดังนั้น จึงทรงดำริว่า “บุตรของเราพูดกับพระธรรมเสนาบดีว่าอย่างไร” จึงทรงขยับเข้าไปใกล้ ๆ พระเถระ แล้วตรัสถามว่า “สิวลีบุตรของดิฉันพูดเรื่องอะไรกับพระคุณเจ้า เจ้าคะ” พระสารีบุตรเถระถวายพระพรตอบว่า “ขอถวายพระพร อาตมภาพสนทนากับพระกุมารถึงเรื่องการเสวยทุกข์อยู่ในพระครรภ์นาน และการบรรพชาของพระกุมาร ทั้งพระกุมารกล่าวว่า ถ้าหากได้รับการทรงอนุญาตเพื่อบรรพชา ก็จะบรรพชา” พระนางสุปปวาสาจึงตรัสอนุญาตว่า “ดีแล้วเจ้าคะ ขอพระคุณเจ้าจงให้กุมารนี้บรรพชาเถิด” เมื่อพระสารีบุตรเถระได้ฟังพระนางตรัสอนุญาตแล้ว ท่านจึงนำพระสิวลีกุมารไปยังวิหารอันเป็นที่อยู่ของท่าน

ประการแรกของการบรรพชา พระเถระบอกกรรมฐาน ๕ อย่าง ได้แก่ เกสา (ผม) โลมา (ขน) นขา (เล็บ) ทันตา (ฟัน) ตโจ (หนัง) โดยสอนเป็นอนุโลม คือให้ว่าไปตามลำดับ และเป็นปฏิโลม คือให้ว่าถอยหลังกลับ เริ่มจากตโจไปจนกระทั่งถึงเกสา และสอนต่อไปว่า “นี่แน่ะสิวลี สำหรับเธอไม่มีเรื่องอย่างอื่นที่จะต้องสอน นอกจากเธอจงพิจารณาแต่ทุกข์ที่เธอได้เสวยอยู่ตลอด ๗ ปี กับอีก ๗ วัน เท่านั้น” พระสิวลีกุมารจึงเรียนตอบว่า “ข้าแต่พระคุณเจ้าที่เคารพ การบรรพชาของกระผมเป็นภาระของท่าน กระผมอาจกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ ที่จะทำให้รู้จักสิ่งนั้นได้ด้วยตนเอง ขอรับ”

๓.๑.๓ การบรรลุมรรค

การสำเร็จมรรคผลคุณวิเศษของสามเณรสีวลี นับเป็นพระสาวกที่บรรลุมรรคผลรวดเร็ว มากรูปหนึ่งทีเดียว และการได้สำเร็จธรรมพิเศษ ก็มีได้อยู่ในสถานที่ปฏิบัติธรรม จึงเป็นเรื่องที่แปลกดีเกี่ยวกับการได้รู้แจ้งชัดซึ่งธรรมพิเศษของท่าน

เมื่อสีวลีกุมารคลอดจากครรภ์พระมารดาได้เพียง ๗ วัน ก็มีจิตศรัทธาใคร่จะบรรพชาอุปสมบท โดยได้ขอบวชในสำนักพระสารีบุตร พระสารีบุตรได้เตือนให้ท่านระลึกถึงทุกข์ในขณะที่ยังอยู่ในครรภ์พระมารดา ท่านได้กำหนดจิตพิจารณาตามไป จนเห็นความทุกข์ของการเกิดอย่างเด่นชัด ว่าการเกิดทุกครั้งย่อมเป็นทุกข์ทุกครั้ง ไหนจะทุกข์เมื่อคราวอยู่ในครรภ์ ซึ่งมีสภาพที่อุดอู้น่าเบื่อหน่าย และเมื่อเกิดมาแล้ว ทุกข์ที่จะติดตามมาในภายหลังก็คือทุกข์เพราะความแก่ ความเจ็บ และความตาย ซึ่งไม่มีใครจะหนีไปพ้น ระหว่างที่ยังไม่ตาย ก็ต้องพบความโศกเศร้าเสียใจ เพราะพลัดพรากจากของรักบ้าง เพราะผิดหวังบ้าง แต่ถ้าพิจารณาดูให้ลึกซึ้งก็จะเห็นได้ว่า ที่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิด ซาติแล้วซาติเล่าอยู่นี้ ก็เพราะจิตยังถูกอวิชชา ความไม่รู้ครอบงำ ด้วยเห็นว่าการเกิดเป็นของดี แต่ที่แท้หาว่าไม่รู้ว่าการเกิดมาแต่ละที มันมีแต่ทุกข์ทั้งนั้น เมื่อสีวลีกุมารพิจารณาซึ่งทุกข์อยู่เช่นนี้ ก็ทำให้จิตใจเกิดความเบื่อหน่าย และค่อย ๆ คลายอุปาทาน ในขณะที่กำลังปลงผม และพอปลงผมเสร็จท่านก็ได้บรรลุมรรคพระอรหันต์ผลพอดี ทั้งนี้เนื่องจากในเวลาที่จะจรดมีดโกนลงเพื่อปลงผมในครั้งแรก สีวลีกุมารได้สำเร็จ “โสดาปัตติผล” ในเวลาที่จะจรดมีดโกนลงในครั้งที่สอง ก็ได้สำเร็จ “สกทาคามีผล” ในเวลาจรดมีดโกนลงในครั้งที่สาม ได้สำเร็จ “อนาคามีผล” และในเวลาปลงผมเสร็จ ก็ได้สำเร็จ “อรหัตผล” การสำเร็จพระอรหัตผลเป็นพระอรหันต์ของท่านสีวลีได้มีพร้อมกับเวลาปลงผมเสร็จ ซึ่งไม่ก่อนไม่หลังกว่ากันเลย

นับตั้งแต่วันที่ท่านบรรพชาแล้วเป็นต้นมา ปัจจัย ๔ มีเครื่องนุ่งห่ม อาหาร เสนาสนะ และยารักษาโรค เกิดขึ้นแก่ท่านมากมายกายกอง และยังมีผลแผ่ไปถึงพระภิกษุสงฆ์ตามที่พึงปรารถนาอีกด้วย

กาลต่อมา พระบรมศาสดาได้เสด็จไปที่กรุงสาวัตถี พระสีวลีเถระกราบทูลว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ข้าพระองค์จะทดลองบุญบารมีของข้าพระองค์ ขอพระองค์จงประทานพระภิกษุ ๕๐๐ รูป แก่ข้าพระองค์เถิดพระเจ้าข้า” เมื่อท่านได้รับพระบรมพุทธานุญาตแล้ว ได้มีผู้นำอาหารทั้งคาวและหวานเป็นจำนวนมากไปถวายแก่พระภิกษุทั้ง ๕๐๐ รูป โดยมีต้องบอกกล่าวเรียไรแต่ประการใดเลย ต่างมากันด้วยความสัทธาปสันนาการ

ครั้นพระสีวลีเถระได้เป็นพระอรหันต์แล้ว ได้กล่าวคาถาธรรมไว้ ซึ่งมีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ความว่า “ความปรารถนาที่เราเข้าไปสู่กุฎิ เฝ้าแสวงหาวิชาและวิมุตติอันเป็นเครื่อง

ถอนมานานุสัย ความดำรินของเราสำเร็จแล้ว”^๑ คำนี้นี้ หมายความว่าถึงการกล่าวที่พระสิวลีเถระ ท่านได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์สมดังความปรารถนาแล้ว

พระสิวลีเถระเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยลาภสักการะนานาประการ ไม่ว่าท่านจะไปในสถานที่ใด ๆ ลาภสักการะย่อมเกิดขึ้นในสถานที่นั้น ๆ อย่างพร้อมมูล ดังมีเรื่องเล่าอยู่ในอรรถกถาคัมภีร์มโนรทปุณนิ ความว่า

ครั้งแรก ในคราวที่พระบรมศาสดาเสด็จไปสู่กรุงสาวัตถี พระสิวลีเถระได้กราบทูลขอพระภิกษุสงฆ์ ๕๐๐ รูป ต่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเพื่อทดลองบุญบารมีของท่าน ก็ได้รับพระบรมพุทธานุญาตดังกล่าวมาแล้ว โดยในคราวนั้น เทวดาซึ่งสิงอยู่ที่คันไทร พอแลเห็นครั้งแรกได้ถวายทานอยู่ ๗ วัน รวมแล้วพระสิวลีเถระได้ทดลองบุญบารมีอยู่ ๘ แห่งด้วยกัน คือ ครั้งที่ ๑ ที่คันไทร ครั้งที่ ๒ ที่ภูเขापัทธวะ ครั้งที่ ๓ ที่แม่น้ำอจิรวดี ครั้งที่ ๔ ที่วรสากร ครั้งที่ ๕ ที่ป่าหิมพานต์ ครั้งที่ ๖ ที่สระจันทน์ ครั้งที่ ๗ ที่ภูเขาคันธมาทน์ และครั้งที่ ๘ ที่ป่าไม้ตะเคียน ในสถานที่ทุกแห่งเหล่านี้ มีเทวดาทั้งหลายถวายทานแก่พระภิกษุทั้งหลาย แห่งละ ๗ วัน เว้นแต่ที่ภูเขาคันธมาทน์ ส่วนที่ภูเขาคันธมาทน์นั้น นาคทัตเทวราชได้ถวายบิณฑบาตที่ปรุงด้วยนมสดอยู่ ๖ วัน อีกวันหนึ่งได้ถวายบิณฑบาตที่ปรุงด้วยเนยใส พระภิกษุสงฆ์เห็นอาหารบิณฑบาตของนาคทัตเทวราชแล้วนึกสงสัย จึงถามว่า “การริदनและการเคี้ยวนมของเทวราช ไม่เห็นมีหลักแหล่งปรากฏอยู่เลย บิณฑบาตที่ปรุงด้วยนมสดนี้ เกิดขึ้นแก่เทวราชจากสถานที่ไหน” นาคทัตเทวราชตอบว่า “ข้าแต่พระคุณเจ้าทั้งหลาย นมสดที่ท่านทั้งหลายเห็นอยู่นี้ เป็นอานิสงส์คือผลดีที่โยมได้ถวายสลากภัตนมสดไว้ในพุทธกาลของพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า”

๓.๑.๔ เอตทัคคะ

กาลต่อมาภายหลัง พระบรมศาสดาทรงอาศัยมูลเหตุที่เทวดาซึ่งสิงอยู่ที่ป่าไม้ตะเคียนได้ถวายอาหารแก่พระภิกษุ ๕๐๐ รูป ให้เป็นมูลฐาน จึงตรัสยกย่องพระสิวลีเถระไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ ตามที่มีกล่าวไว้ในพระบาลีคัมภีร์อังคุตตรนิกาย เอกนิบาตว่า เอตทคุตฺตํ ภิกขเว มมสาวกานํ ภิกขุณฺณํ ลาภินํ ยทิตํ สีวลีตฺติ แปลว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สีวลีเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ผู้เป็นสาวกของตถาคตในทางมีลาภ”^๒

ความที่กล่าวถึงการต้อนรับของเทวดาที่สิงอยู่ในป่าไม้ตะเคียนนั้น ได้มีปรากฏเล่าไว้ในเรื่องของพระเวทขทิววนิยเถระ ในอรรถกถาคัมภีร์พระธรรมบทแห่งอรหันตวรคว่า ในสมัยที่พระบรมศาสดาพร้อมด้วยพระภิกษุ ๕๐๐ รูป เสด็จไปเยี่ยมพระเวทขทิววนิยเถระนั้น พอเสด็จ

^๑ บุ.เถร. (บาลี) ๒๖/๖๐/๒๗๒, บุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๖๐/๓๒๕.

^๒ อัง.เอกก. (บาลี) ๒๐/๒๐๗/๒๔, อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๐๗/๒๗.

ไปถึงทาง ๒ แพร่งปากดงแห่งหนึ่ง พระอานนทเถระกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าขึ้นว่า “ทางที่จะไปสู่ที่อยู่ของพระเวทคะมียู่ ๒ ทาง ทางหนึ่งเป็นทางอ้อม ระยะทางไกลถึง ๖๐ โยชน์ เป็นที่อยู่ของหม่มมนุษย์ อีกทางหนึ่งเป็นทางตรง ระยะทางไกล ๓๐ โยชน์ มีอมมนุษย์หวนแหน เราจะไปทางไหน พระเจ้าข้า” “ดูก่อนอานนท สิวลิมากับพวกเราหรือเปล่า” พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามหา “พระสิวลิมากับพวกเราด้วย พระเจ้าข้า” พระอานนทเถระกราบทูล พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ถ้าสิวลิมากับพวกเรา จงพากันไปทางตรง” สาเหตุที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสดังนี้ ก็เพื่อจะทดลองบุญบารมีของพระสิวลีเถระ

พระบรมศาสดาไม่ตรัสว่า ตถาคตจักกระทำให้เกิดข้าวดม้ข้าวดมยแก่พวกเธอ พวกเธอจงไปทางตรง ทั้งๆ ที่ทรงทราบว่าเป็นสถานที่ให้ผลแห่งบุญของคนทั้งหลายเหล่านั้น แต่กลับตรัสว่า “ถ้าสิวลิมากับพวกเรา จงไปทางตรง” เมื่อพระบรมศาสดาทรงดำเนินไปตามทางตรงนั้น ทวยเทพยดาต่างคิดและปรึกษากันว่า “พวกเราจะกระทำสักการะแก่พระสิวลีเถระพระคุณเจ้าของพวกเรา” แล้วให้สร้างวิหารลงในที่ซึ่งไกลกันแห่งละ ๑ โยชน์ กำหนดไม่ให้เลย ๑ โยชน์ไป รุ่งเช้าขึ้น เทวดาทั้งหลายพากันถือเอาข้าวต้มทิพย์เป็นต้นไป พอไปถึงแล้วต่างถามหาว่า “พระสิวลีเถระ พระคุณเจ้าของพวกเรานั่งอยู่ที่ไหน” พระสิวลีเถระจึงบอกให้เทวดาทั้งหลาย นำอาหารทั้งปวงที่เทวดานำมาเพื่อท่านไปถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ทั่วทุกรูป

พระบรมศาสดาพร้อมทั้งพระภิกษุสงฆ์ที่ตามเสด็จทั้งหมด พลอยได้เสวยผลแห่งบุญบารมีของพระสิวลีเถระไปตลอดทาง ๓๐ โยชน์ จนกระทั่งไปถึงที่อยู่ของพระเวทคะมียเถระ ในช่วงเวลาที่พักอยู่ และในเวลาเสด็จกลับก็อาศัยบุญของพระสิวลีเถระ จนกลับมาถึงวัดบุพพารามซึ่งเป็นวัดที่มหาอุบาสิกาวิสาขาสร้างถวายไว้ในกรุงสาวัตถี

๓.๑.๕ บุญกรรม

๓.๑.๕.๑ บุญกรรมฝ่ายกุศล

ในกาลต่อมา พระภิกษุทั้งหลายสนใจในชีวิตประวัติอันแปลกประหลาดของพระสิวลีเถระ จึงนำมาสนทนากันขึ้นว่า “ด้วยเหตุไรหนอ พระสิวลีเถระจึงต้องอยู่ในครรภ์ของพระมารดานานถึง ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน ด้วยเหตุอะไรเล่า จึงได้ไปตกนรก และด้วยเหตุอะไร จึงเป็นผู้ถึงซึ่งความเป็นเลิศด้วยลาภยศ” เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงสดับคำสนทนาแห่งพระภิกษุทั้งหลาย จึงทรงแสดงบุญกรรมของพระสิวลีเถระ ให้พระภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นหายสงสัยโดยสิ้นเชิง

ดังมีเรื่องบุญกรรมของพระสิวลีเถระปรากฏอยู่ในอรรถกถาคัมภีร์มโนรพปฐก อันเป็นอรรถกถาที่ขยายความพระบาลีคัมภีร์อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต และในอรรถกถาคัมภีร์

พระธรรมบท แห่งอรหันตวรค ในท้ายเรื่องของพระเวดขทิวนิยเถระ และในอรรถกถาชาดก ที่ขยายความบาปถือสาตรูปชาดก แห่งสัตตกนิบาต คัมภีร์จุททกนิกายชาดกว่า

ในอดีตกาลประมาณได้แสนกัป ครั้งพระศาสนาของพระปทุมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสิวลีเถระได้เกิดเป็นกุลบุตรผู้หนึ่ง วันหนึ่ง กุลบุตรนั้นได้ไปฟังพระธรรมเทศนาของ พระปทุมุตตรพุทธเจ้า ได้เห็นพระภิกษุรูปหนึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเอดทักกะคือเป็นผู้เลศกว่าพระภิกษุทั้งหลายในทางเลศด้วยลาภจากพระปทุมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงคิดว่า “ถึงตัวเราก็คงจะได้เป็นเช่นพระภิกษุรูปนี้ในอนาคตกาลโน้นบ้าง” แล้วได้จัดภัตตาหารถวายมหาทาน แก่พระภิกษุสงฆ์ มีพระปทุมุตตรพุทธเจ้าเป็นประธานอยู่ตลอด ๗ วัน วันสุดท้ายของการถวาย มหาทาน กุลบุตรนั้นได้ตั้งความปรารถนาว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ประเสริฐ ข้าพระองค์ ไม่ปรารถนาสมบัติอย่างอื่นด้วยอริการกุศลนี้ นอกจากขอให้ข้าพระองค์ได้เป็นผู้เลศในทางมีลาภ เหมือนกับพระภิกษุรูปที่พระองค์ทรงตั้งไว้ในตำแหน่งอันเลศนี้เถิด พระเจ้าข้า”

พระปทุมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเล็งดูอนาคตของกุลบุตรนี้แล้ว ทรงเห็นความสำเร็จ จึงทรงพยากรณ์ว่า “ความปรารถนาของเธอ จะประสบความสำเร็จในสำนักของพระโคตมพุทธ เจ้าในอนาคตกาล ประมาณระยะเวลาหนึ่งแสนกัปข้างหน้าโน้น” กุลบุตรนั้นเมื่อฟังพุทธพยากรณ์ ดังนี้แล้ว มีความปีติ คือปลาบปลื้มใจเป็นที่ยิ่ง ไม่มีสิ่งใดในโลกจะมากะทำให้สุขใจเท่า เขาได้ อุตส่าห์กระทำบุญกุศลอยู่จนตลอดชีวิต เมื่อเธอสิ้นชีวิตแล้ว ได้ไปบังเกิดในเทวโลกและมนุษย์ ตลอดกาลนาน

ตกมาในกัปที่ ๕๑ พุทธกาลแห่งพระวิปัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า กุลบุตรนั้นกลับมา เกิดขึ้นในบ้านสกุลหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่ในตำบลหนึ่ง และตั้งอยู่ไม่ไกลจากเมือง “พันธุมดี” ทั้งเขาเป็น คนขยันประกอบกิจการงาน ในเวลานั้น ชาวเมืองพันธุมดีได้จัดการถวายทานแข่งขันกับพระราชา แห่งเมืองพันธุมดีนั้น

วันหนึ่ง ชาวเมืองพร้อมกันถวายทานแล้ว มาร่วมปรึกษากันว่า “สิ่งใดที่ยังไม่มีอยู่ใน ทานของพวกเรา ก็ได้เห็นว่าน้ำผึ้งกับเนยแข็งยังขาด ไม่มีอยู่ในทานนั้น” จึงพูดหาหรือกันต่อไป อีกว่า “พวกเราจะต้องช่วยกันจัดการหาน้ำผึ้งมาให้จงได้” พอปรึกษากันจนมีความเห็นเป็นเอก ฉันทแล้ว จึงได้ตั้งบุรุษผู้หนึ่งไว้เพื่อคอยดูค้นทางที่มีคนมาจากชนบท ซึ่งจะเดินทางเข้ามาสู่ใน เมืองว่า ใครจะมีสิ่งของสองสิ่งนั้นติดมือมาบ้าง คราวนั้น กุลบุตรสิวลีเดินถือเอากระบอกลูกเนยแข็ง มาจากบ้านของตนด้วยคิดตั้งใจว่า “เราจักไปแลกกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาจากในเมือง” จึงมุ่งหน้าออก เดินทางเข้าไปสู่เมือง แต่ก่อนจะเข้าไปในเมือง พอเขาไปถึงที่แห่งหนึ่ง จึงแวะไปหาที่ที่มีน้ำ ด้วย ตั้งใจจะล้างหน้าล้างมือและล้างเท้าเสียก่อนที่จะเข้าไปในเมือง บังเอิญเลื้อบไปเห็นรวงผึ้งอันไม่มี

ตัวแม่อยู่ เป็นรวงผึ้งใหญ่ประมาณเท่าองุ่น เลยถือเอาไปด้วยคิดว่า “ชะรอยว่ารวงผึ้งนี้คงเกิดขึ้นด้วยบุญของเรา” จึงนำเอาเข้าไปในเมืองด้วย

ฝ่ายบุรุษที่ชาวเมืองมอบหน้าที่ไว้ให้คอยเฝ้าค้นทาง เพื่อผู้คนที่เข้ามาในเมือง พอเห็นกุลบุตรผู้นั้นถือรวงผึ้งมาก็ดีใจ จึงถามว่า “ท่านนำรวงผึ้งกับกระบอกลูกเนยแข็งมาฝากใครหรือ” กุลบุตรกล่าวตอบว่า “เปล่า ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าไม่ได้นำมาฝากใคร แต่นำมาเพื่อจะขายหรือแลกเปลี่ยนกับสิ่งของอย่างอื่นเท่านั้น” บุรุษชาวเมืองกล่าวว่า “ถ้าหากว่าท่านนำมาขาย ท่านจงรับเอาเงิน ๑ กหาปณะนี้ไป” แล้วส่งรวงผึ้งกับเนยแข็งมาให้แก่ข้าพเจ้า โดยเขาได้พูดพร้อมกับส่งเงินให้แก่กุลบุตรนั้นด้วยความกระหึ่มอึ้งใจที่ได้สิ่งของตามที่ต้องการ

กุลบุตรผู้นั้นถูกคิดขึ้นมาได้ว่า “รวงผึ้งกับเนยแข็งนี้ มิใช่ของมีราคามากถึงเพียงนี้ แต่บุรุษผู้นี้ได้ให้ราคาแพงมากทีเดียว เราควรจะต้องทดลองดูให้รู้เหตุผลต้นปลาย” คิดได้ดังนี้แล้วก็กล่าวว่า “ท่านให้ราคาเพียงกหาปณะเดียว ข้าพเจ้าไม่ขายหรอก” บุรุษชาวเมือง “ถ้าหากว่ากหาปณะเดียวไม่ขาย ข้าพเจ้าขอเพิ่มให้เป็น ๒ กหาปณะ” กุลบุตร “๒ กหาปณะ ข้าพเจ้าก็ไม่ขาย ท่านผู้เจริญ” บุรุษนั้นเห็นว่าเจ้าของเขาไม่ขายในราคา ๒ กหาปณะ จึงให้ราคาทวีขึ้นไปเรื่อย ๆ จาก ๒ เป็น ๓-๔-๕ กหาปณะ จนถึงราคาหนึ่งพันกหาปณะ

กุลบุตรเจ้าของรวงผึ้งและเนยแข็งคิดใคร่ครวญว่า “เราไม่ควรจะด่วนขาย ควรจะได้ถามบุรุษผู้นี้หาความจริงที่อยู่เบื้องหลังของการซื้อของสองสิ่งนี้ให้รู้แน่เสียก่อนว่า จะนำของสองสิ่งนี้ไปทำอะไร” คิดแล้วจึงถามว่า “ท่านผู้เจริญ สิ่งของสองสิ่งนี้ไม่มีราคาค่างวดอะไรนัก แต่ท่านกลับให้ราคาเสียมากมาย ท่านจะสิ่งของเหล่านี้ไปทำอะไร” บุรุษชาวเมืองจึงเล่าความจริงให้ฟังว่า “ดุก่อนกุลบุตร ชาวเมืองถวายทานแด่พระวิปัสสิสัมมาสัมพุทธเจ้าแข่งกับพระราชา เมื่อเห็นว่าสิ่งของสองสิ่งนี้ยังขาดอยู่ จึงออกแสวงหา ถ้าไม่ได้สิ่งของเหล่านี้เห็นทีว่าฝ่ายชาวเมืองจะต้องพ่ายแพ้แก่พระราชาแน่ เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงให้ราคาถึงหนึ่งพันกหาปณะ เพื่อรับเอาของสองสิ่งนี้ไป” กุลบุตรจึงถามว่า “การถวายทานนั้นสมควรเฉพาะแก่ฝ่ายชาวเมืองพวกเดียวเท่านั้นหรือ หรือว่าสมควรแก่บุคคลจำพวกอื่นด้วย” ทั้งนี้เขาถามด้วยความสงสัย และใจนึกต้องการจะกระทำบุญบ้าง

บุรุษชาวเมืองอธิบายว่า “เรื่องการกระทำบุญสุนทรทาน ไม่มีอภิสิทธิ์แก่ท่านผู้ใดผู้หนึ่งโดยเฉพาะเลย ใคร ๆ ก็มีสิทธิ์ที่จะถวายทานได้ทั้งนั้น” กุลบุตรถามว่า “ผู้บริจาคเงินถึงหนึ่งพันกหาปณะในวันเดียวสำหรับการถวายทานในคราวนี้มีหรือไม่” ด้วยเขาต้องการจะทราบถึงประเพณีการกระทำบุญว่า “กระทำกันมากน้อยอย่างไร” บุรุษชาวเมืองตอบว่า “ผู้ที่บริจาคมากเช่นนี้ ไม่มีเลย” กุลบุตรกล่าวว่า “ท่านผู้เจริญท่านทราบแล้วใช่ไหมว่า สิ่งของสองสิ่งนี้มีราคาหนึ่งพันกหาปณะ” กุลบุตรพูดทบทวนความคิด และเป็นทีที่ไต่ถามด้วย บุรุษชาวเมืองตอบรับว่า

“ข้าพเจ้าทราบแล้ว กุลบุตร” กุลบุตรจึงกล่าวว่า “ถ้าอย่างนั้น ท่านจงไปบอกพวกชาวเมืองว่า มี กุลบุตรผู้หนึ่งไม่ยอมขายรวงผึ้งกับเนยแข็ง ไม่ว่าจะให้ราคาสูงเท่าไร ๆ ก็ไม่ยอมขายให้ เพราะว่า เขาประสงค์จะถวายทานด้วยมือของตนเอง ขอท่านทั้งหลายจงให้เขาได้ส่วนบุญในการถวาย สิ่งของสองสิ่งนี้” ซึ่งนับว่าเป็นการที่เขาได้กล่าวแนะนำบุรุษชาวเมืองนั้น และยังได้กล่าวทิ้งท้ายว่า “ทั้งตัวท่านจงเป็นพยานของข้าพเจ้า ในการที่ข้าพเจ้าเป็นใหญ่ในการถวายทานคราวนี้ด้วย”

หลังจากตกลงกับบุรุษชาวเมืองแล้ว กุลบุตรซื้อคิปลีมา ๕ เมล็ด ด้วยเงินที่ติดตัวมาบ้าง เล็กน้อย เพื่อเก็บไว้ใช้จ่ายยามจำเป็น แล้วคิปลีนั้นใส่ลงกวนกับเนย แล้วบีบเอาน้ำผึ้งจากรวงผึ้ง ผสมลงไปกับเนยนั้น ครั้นแล้วได้ใส่ลงไปในบาบัวใบหนึ่ง แล้วนำเอาของนั้นไปยังสถานที่กระทำ บุญของชาวเมือง และไปนั่งลงในที่ใกล้พระวิปัสสิพุทธเจ้าประทับอยู่ ขณะที่นั่ง ได้นั่งตั้งใจเฝ้าดูว่า วาระถวายของเมื่อไรจะมาถึงตน พอรู้ถึงวาระของตนแล้ว จึงเขยิบเข้าไปใกล้ ๆ พระบรมศาสดา แล้วกราบทูลว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า สิ่งนี้เป็นเครื่องบรรณาการของคนอหังการขี้ดสนเช่นข้า พระองค์ด้วยเถิด พระเจ้าข้า”

พระวิปัสสิพุทธเจ้าทรงรับน้ำผึ้งผสมเนยแข็งนั้นด้วยบาตรศิลาที่ทำวมหาราชทั้ง ๔ ถวายไว้ และทรงอธิษฐานว่า “อย่าให้น้ำผึ้งผสมเนยนี้หมดสิ้นไป จนกว่ากุลบุตรผู้นี้จะถวายแก่ พระภิกษุสงฆ์จนครบ ๖ ล้าน ๘ แสนรูป” กุลบุตรนั้น นำน้ำผึ้งผสมกับเนยไปใส่ในบาตรของ พระภิกษุสงฆ์จนกระทั่งครบทุกรูป แล้วนั่งพักอยู่ในที่ที่เหมาะสมแก่ฐานะของตน พอเห็นว่า พระวิปัสสิพุทธเจ้าเสวยเสร็จ จึงลุกขึ้นกราบทูลว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า วันนี้ข้าพระองค์ได้ เห็นชาวเมืองพันธุมิ นำนครีงสักการบูชาถวายแด่พระองค์ ขอให้ข้าพระองค์ได้มีส่วนในผล บุญนี้ และด้วยผลกุศลนี้ ขอให้ข้าพระองค์เป็นเลิศด้วยลาภและยศในอนาคตกาลด้วยเถิด พระเจ้าข้า”

พระวิปัสสิพุทธเจ้าตรัสประทานพระพรว่า “จงสำเร็จสมดังปรารถนานั้น” แล้วทรง อนุโมทนา การถวายภัตตาหารของกุลบุตรนั้นและของชาวเมืองจบแล้วจึงเสด็จกลับพระวิหาร ฝ่าย กุลบุตรนั้นตั้งใจกระทำบุญกุศลต่อมาจนจบจนตราบเท่าสิ้นชีวิต แล้วได้ท่องเที่ยวเสวยพิพิธสมบัติใน เทพยดาและมนุษย์ตลอดกาลนาน

๓.๑.๕.๒ บุญกรรมฝ่ายอกุศล

ส่วนเรื่องการกระทำไม่ดี จนเป็นปัจจัยเหตุให้ต้องมาทนทุกข์อยู่ยาวนานถึง ๓ ปี ๓ เดือน ๓ วันนั้น มีเรื่องกล่าวอ้างไว้ในอรรถกถาคัมภีร์พระธรรมบทแห่งอรหันตวรค ในเรื่อง พระเวดขทิวณียเถระ ความว่า

ชาติหนึ่ง ท่านจุติจากเทวโลกมาบังเกิดในราชตระกูลที่กรุงพาราณสี ต่อมาได้ เถลิงถวัลยราชสมบัติแทนพระราชบิดา ครั้นได้เป็นพระราชแล้วทรงยกจตุรงคโยธาออกไปล้อม

พระนคร ๆ หนึ่งไว้ แล้วได้ส่งพระราชสาส์นไปถึงชาวพระนครนั้นว่า “จงให้ราชสมบัติหรือจะกระทำการบางอย่างใดอย่างหนึ่ง ขอให้ตอบมา” ชาวพระนครนั้นตอบว่า “พวกเราไม่ให้ราชสมบัติและไม่กระทำการสู้รบด้วย” แล้วชาวพระนครเหล่านั้นพากันออกจากพระนครทางประตูน้อย ไปนำฟืนและน้ำเป็นต้นเข้ามากระทำกิจการทั้งปวงโดยมิได้สนใจกับกองทัพของพระเจ้าพาราณสี

ฝ่ายพระเจ้าพาราณสี ครัสต์สั่งเหล่าทหารให้รักษาประตูใหญ่ไว้ ๗ ปี ๗ เดือน นับเป็นเวลานานมาก จนพระราชมารดา มิตรทรงทราบว่าพระราชโอรสของพระนางเสด็จไปไหน จึงตรัสถามว่า “บุตรของเราไปกระทำอะไรอยู่ที่ไหน” พอพระนางเจ้าทรงทราบเรื่องว่ายกทัพไปล้อมเมืองนั้นไว้นานถึง ๗ ปี ๗ เดือนแล้วยังไม่ยอมเลิก จึงตรัสว่า “บุตรของเราโง่เขลามาก” แล้วมีพระราชเสาวนีย์ว่า จงไปบอกบุตรของเราว่า “จงปิดประตูน้อยเสียทั้งหมด เพื่อมิให้ชาวเมืองเข้าออกได้โดยเด็ดขาด”

พระเจ้าพาราณสีได้ทรงสดับพระราชเสาวนีย์ของพระราชมารดา จึงทรงปฏิบัติตามโดยตรัสให้พลโยธจัดการปิดประตูน้อยเสีย ห้ามคนในออกและห้ามคนนอกเข้า เมื่อชาวเมืองจะเข้าหรือออกนอกเมืองไม่ได้ เป็นเหตุทำให้ประสบความเดือดร้อนหนัก สู้อดทนต่อความเดือดร้อนอยู่ได้ ๗ วัน เห็นว่าไม่ไหวแน่แล้ว จึงพร้อมใจกันจับพระราชอาชญาของพวกคนฆ่าเสียในวันที่ ๗ นั้นเอง แล้วถวายราชสมบัติทั้งหมดแก่พระเจ้าพาราณสี

กรรมอันเป็นบาปที่พระเจ้าพาราณสีทรงกระทำไว้ดังนี้นำให้ไปตกนรกหมกไหม้อยู่ในอเวจีนรก นานจนพื้นแผ่นดินมหาปฐพีนี้สูงขึ้นได้ ๑ โยชน์ จึงพ้นจากอเวจีนรก แล้วมาอีก ๗ วัน ก็ถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระมารดานานถึง ๗ ปี ๗ เดือน แล้วยังไปนอนขวางช่องคลอดอยู่ เพราะบาปกรรมที่ปิดประตูน้อยอีก ๗ วันนั้นนั่นแหละ

อีกหนึ่งแนวคิดที่น่าจะได้นำมาศึกษา เกี่ยวกับประวัติของพระสิวลีเถระเพื่อสังเคราะห์ให้เข้าใจยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้นำพระสนะที่สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) ซึ่งท่านแสดงไว้ว่า การที่สมเด็จพระบรมศาสดาพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์พุทธบริษัทเสด็จจาริกสู่ทางกันดารครั้งนี้ จะเป็นเวลากำลังเดินทางอยู่นับเป็นเดือนที่ดี จะเป็นเวลาพักอาศัยอยู่กับเรวตสามเณรเป็นเวลาแรมเดือนที่ดี แต่ก็ได้อาศัยบุญบารมีเป็นพิเศษของพระสิวลีเถระในทางเป็นผู้มีลาภมาก จะไป ณ ที่ไหน อยู่ ณ ที่ใดก็ตาม เป็นอันไม่อดไม่อยาก จนสมเด็จพระบรมศาสดาทรงยกขึ้นเป็นเอตทัคคะ ในทางเป็นผู้มีลาภมากกว่าพระเถระทั้งหลายในพระพุทธศาสนา แม้ในสมัยปัจจุบันนี้ พุทธศาสนิกชนทั้งหลายก็ยังพากันเคารพบูชาพระสิวลีเถระอยู่เป็นอันมาก โดยเฉพาะจำพวกที่มีความปรารถนาลาภแล้ว ก็มักจะมีรูปพระสิวลีเถระไว้บูชาประจำบ้าน หรือประจำตัวเสมอ เป็นเรื่องที่น่าทึ่งยิ่ง ๆ กันมาแต่ครั้งพุทธกาลแล้ว

แม้พระพุทธองค์ก็ทรงยกย่องพระสิวลีเถระในทางมีลาภมาก พึงเห็นเมื่อครั้งที่พระอานนทเถระกราบทูลถามว่า “ทางที่จะไปสำนักสามเณรเวระนั้น มีอยู่ ๒ ทาง คือ ทางอ้อม มีหมู่บ้านอยู่ตามระยะทาง ส่วนทางตรงไม่มีหมู่บ้าน มีแต่พวกเทวดาและอมนุษย์ พระองค์จะทรงพระกรุณาโปรดให้ไปทางไหน” สมเด็จพระบรมศาสดาตรัสว่า “ถ้าพระสิวลีมาด้วยก็ให้ไปทางตรง” ซึ่งหมายความว่า ถึงจะไม่มีมนุษย์ก็จะไม่ลำบากด้วยอาหารบิณฑบาต เพราะพระสิวลีมาด้วย

นอกจากนี้ พระสิวลีเถระแปลกจากมนุษย์ธรรมดาอีกอย่างหนึ่ง คือ อยู่ในครุภีมารดานานถึง ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน จึงได้คลอด เพราะฉะนั้นภิกษุทั้งหลายจึงยกมาเป็นเหตุสนทนาวิพากษ์วิจารณ์กันว่า “เพราะเหตุอะไร จึงได้เป็นอย่างนั้น” สมเด็จพระบรมศาสดาทรงทราบแล้ว เมื่อจะทรงแสดงเหตุให้ภิกษุทั้งหลายฟัง จึงได้ยกเอาเรื่องอดีตของพระสิวลีเถระขึ้นมาแสดง ดังมีข้อความละเอียดในท้องนิทานนั้นแล้ว”

๓.๒ อุดมการณ์

บุคคลที่ประสบความสำเร็จในชีวิตนั้น ส่วนมากจะเป็นผู้ที่มีความตั้งใจอันเกิดจากมโนธรรมที่สูงส่งและชัดเจน ซึ่งบุคคลจำพวกนี้จะเป็นบุคคลที่มีอุดมการณ์ อุดมคติที่สูงส่ง เป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เขาจึงมีความเพียรและความพยายามเป็นอย่างมาก และเป็นความเพียรพยายามอย่างแรงกล้าที่จะทำงานนั้น เพื่อบรรลุอุดมการณ์นั้นให้ได้ และอุดมการณ์นี้นั้นจะไม่มีอิทธิพลและทรงคุณค่าใด ๆ ต่อชีวิตของมนุษย์เราเลย ถ้าเป็นแต่เพียงภาวะแฝง (Potentiality) ในทางกลับกัน หากอุดมการณ์ได้ถูกขับเคลื่อนด้วยเจตจำนงอันแน่วแน่มั่นคงพุ่งตรงต่อเป้าหมายตามหลักการและวิธีการที่กำหนดย่อมจะทรงพลังได้อย่างประจักษ์แจ้ง

๓.๒.๑ หลักการ

จากการที่บุคคลเกิดอุดมการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นแล้ว มีความมุ่งมั่นยึดถือในอุดมการณ์นั้น การมุ่งมั่นยึดถือดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามอุดมการณ์นี้ ได้ชื่อว่าทำตามหลักการที่ตั้งไว้ เนื่องจากคำว่า “หลัก”^๔ หมายถึง เสาที่ปักไว้ ที่ผูก ที่มั่น เครื่องยึดเหนี่ยวเช่นมีธรรมเป็นหลักในการดำรงชีวิต คำว่า “หลักการ” มีความหมายว่า หลักสาระสำคัญในการดำเนินการ หรือมีสาระสำคัญเป็นหลักในการดำเนินการ ดังนั้น หลักการ จึงหมายถึง ผู้มีความมุ่งมั่นยึดถือ

^๔ สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ), **ธรรมบทเทศนา เล่ม ๒**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๕๑-๕๒.

^๕ ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๒๕**, หน้า ๘๖๘.

อุดมการณ์เป็นหลัก เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการดำเนินการ เพื่อที่จะบรรลุตามเป้าหมายตามที่ตั้งความปรารถนาไว้

เมื่อได้พบเห็นแนวทางและตั้งความปรารถนาไว้แล้ว ท่านจึงค่อย ๆ ได้สั่งสมหลักการจากนั้นจึงได้ทบทวนพิจารณาวิธีการที่จะทำให้ตนเองบรรลุเป้าหมายได้ด้วยคุณธรรมนั้น ๆ จนกลายเป็นอุดมการณ์ในที่สุด จะเห็นได้ว่า หลังจากเกิดอุดมการณ์ขึ้น ท่านได้สั่งสมหลักการมาเรื่อย ๆ จากนั้นด้วยความเป็นผู้มีอหิชาสัยต่ออุดมการณ์อย่างแน่วแน่น ท่านจึงมุ่งทำตามหลักการอย่างต่อเนื่องรวมเป็นเวลานานจึงได้สำเร็จเป็นเอตทัคคะตามอุดมการณ์ที่ได้ตั้งไว้ ที่ว่าท่านได้สั่งสมหลักการแห่งอุดมการณ์นั้น หลักการที่ว่านั้นคืออะไร จากพระไตรปิฎก ในอรรถกถาอุโปสถสูตร ได้กล่าวไว้ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ ย่อมทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ไว้ดังที่ว่า “ก็ สามคภาเหล่านี้ คือ ขนฺติ ปรมฺม ฯลฯ สพฺพปาปสฺส อภินฺนํ ฯลฯ อนุปวาโท อนุปมาโต ฯลฯ เอตํ พุทฺธานสาสนํ ดังนี้ ชื่อว่า โอวาทปาฏิโมกข์ โอวาทปาฏิโมกข์นั้น พระพุทธเจ้าทั้งหลายท่านนั้นย่อมแสดง ไม่ใช่วิสัยที่สาวกจะแสดง” เป็นการประกาศโอวาทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านนั้นให้แก่ภิกษุที่บรรลุนิพพาน เพื่อเป็นหลักใช้ในการประกาศพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะเนื้อความในคภาที่สองของโอวาทปาฏิโมกข์ ซึ่งมีความว่า การไม่ทำบาปทั้งปวง (สพฺพปาปสฺส อภินฺนํ) การบำเพ็ญกุศลให้ถึงพร้อม (กุสลสุสฺสุปฺปทา) และการกลั่นจิตใจของตนให้ผ่องใส (สจิตฺตปริโยทปนํ) นั้น สามารถถือได้ว่าเป็นหลักการที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ได้ให้ไว้สำหรับในการดำเนินชีวิต และจากการศึกษาที่พบว่าวิธีการที่พระสืวลีเถระกระทำนั้นสอดคล้องโยงใยกับหลักการในโอวาทปาฏิโมกข์ด้วย

การที่พระสืวลีเถระมีหลักการเช่นนี้ย่อมทำให้การกระทำตามอุดมการณ์ที่มุ่งนำพาดนก้าวสู่เป้าหมาย เพราะการกระทำที่ถูกพัฒนาด้วยอหิชาสัยที่ยังรากลึก จะเป็นการกระทำที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ที่ตั้งไว้ การปฏิบัติตนเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายตามหลักการของพระสืวลี ซึ่งเป็นการประคับประคองตนเอง เพื่อให้ถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องยึดมั่นในหลักการ และต้องเป็นหลักการที่ชัดเจนด้วยตลอดเวลาที่อุดมการณ์นั้น ๆ ยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งการทำตามหลักการของอุดมการณ์นั้นต้องดำเนินไปทั้งกาย วาจา และจิตใจ ถ้าจะสรุปวิธีการเป็นข้อ ๆ ตามมติของผู้วิจัย ก็ได้แก่

๑. เบื้องต้นต้องมีต้นแบบแห่งความดี กรณีพระสืวลีเถระตามประวัติอดีตชาติท่านได้พบเห็นพระภิกษุรูปหนึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นเอตทัคคะผู้เลิศด้วยลาภกว่าบรรดาพระภิกษุในสมาคมนั้น จึงมีความปรารถนาเช่นนั้นบ้าง แล้วได้ปฏิบัติตามหลักการเพื่อบรรลุเป้าหมายในที่สุด

๒. เมื่อมีต้นแบบดังกล่าวก็เป็นเหตุให้ท่านตั้งความปรารถนาอยากที่จะได้รับการแต่งตั้งเช่นนั้นบ้าง

๓. หลังจากที่ได้ตั้งความปรารถนาแล้วก็เป็นขั้นลงมือปฏิบัติตามหลักการที่ตั้งเจตจำนงอย่างสอดคล้องประสานกลมกลืนกันไป โดยหลักการทั้ง ๓ ได้แก่

- ๑) การละเว้นทำความชั่ว
- ๒) ทำความดีให้ถึงพร้อม
- ๓) ทำจิตใจให้ผ่องใส

หลักการ ๓ ประการนี้ ถือเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา หากมนุษย์สามารถปฏิบัติตามหลักธรรม ๓ ประการนี้ ก็จะเกิดสันติภาพแก่ชาวโลก แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย โลกนี้ก็จะเกิดความสงบสุขได้อย่างแท้จริง และนี่คือผลานิสงส์จากเจตจำนงของอุคมการณ์ที่เป็นความสัมพันธ์เชิงจริยศาสตร์

๓.๒.๒ วิธีปฏิบัติ

แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับอุคมการณ์ จัดเป็นภารกิจที่ยิ่งใหญ่และยาวนานบางครั้งอาจข้ามภพข้ามชาติ หากเจตจำนงมั่นคงเด็ดเดี่ยว ประกอบกับมีขบวนการที่เริ่มต้นจากการตั้งเป้าหมายที่ชัดเจน ปฏิบัติตามหลักการนั้น ๆ อย่างทุ่มเทไม่ย่อท้อแล้ว อุคมการณ์ที่ตั้งปณิธานไว้ ย่อมบรรลุผลได้ในที่สุด

วิธีการสร้างความดีอย่างมีทิศทาง โดยมีพระสืวลีเป็นต้นแบบของชาวพุทธในสังคมไทย เพื่อมุ่งสู่อุคมการณ์เยี่ยงอย่างท่าน นับว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่เชื่อมโยงกันจนถูกถ่ายทอดและสั่งสมเป็นอริยาศัยของผู้มุ่งปฏิบัติตามอันอาจยาวนาน จึงไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ทำไมอุคมการณ์ของพระสืวลีเถระจึงมีอิทธิพลต่อสังคมไทยมาจนทุกวันนี้และคาดว่าจะมีต่อไปในภายภาคเบื้องหน้าตราบนาน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าวิธีปฏิบัติ ๖ ประการ ที่มาในพระปาฏิโมกข์เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสอดคล้องประสานให้อุคมการณ์ของท่านพระสืวลีเถระสำเร็จได้ดังเจตจำนง โดยท่านมีวิธีปฏิบัติดังนี้

- ๑) ไม่กล่าวร้าย
- ๒) ไม่ทำร้ายผู้อื่น
- ๓) ดำรงในปาติโมกข์ (เคารพในระเบียบวินัย)
- ๔) รู้ประมาณ
- ๕) อยู่ในสถานที่ที่สงัด และ
- ๖) ผึกหัดจิตใจให้สงบ

การปฏิบัติตามวิธีทั้ง ๖ ประการนี้ ถือว่าเป็นแนวทางที่น่าหยิบยกสำหรับนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาปัจเจกชนและสังคมให้มีวิถีชีวิตที่ดี มีความเจริญก้าวหน้า และความสงบสุขในที่สุด

ในแง่ของการที่ทำให้ลากสักการะไหลมาเทมาแก่พระสิวลีเถระอย่างมากมานี้ เป็นเพราะกุศลบุญในอดีตชาติที่ท่านได้เคยสร้างบุญโดยการถวายน้ำผึ้งสดแก่พระวิปัสสิสัมพุทธเจ้า พร้อมกับหมูสงฆ์ ด้วยอานิสงส์แห่งการถวายมหาทานแก่พระผู้มีจิตบริสุทธิ์ผุดผ่อง ผู้ซึ่งละแล้วจากกิเลสทั้งปวง รวมถึงการอธิษฐานจิตในอดีตชาติของพระสิวลีเถระที่ปรารถนาความเป็นเลิศทางด้านลาภในอนาคตกาล จึงส่งผลให้ทุก ๆ ชาติที่ท่านเกิดมายุ่อมเป็นผู้สมบูรณ์พร้อมไปด้วยลากสักการะมีรู้จักอับจนเลย

๓.๒.๓ เป้าหมาย (Goal)

ชีวิตของมนุษย์ตามธรรมชาติของพุทธศาสนานั้น เป็นสิ่งที่มีเป้าหมายหรือมีสิ่งที่มีมนุษย์ต้องการและแสวงหา ซึ่งเป้าหมายของชีวิตนั้นในธรรมชาติทางศาสนา หรือธรรมชาติของนักปรัชญาสำนักต่าง ๆ ก็ได้วางไว้แตกต่างกัน ส่วนพระพุทธศาสนาได้กำหนดเป้าหมายของชีวิตไว้เป็น ๒ ระดับ คือ

ก. ระดับโลกียะ เป็นหลักคำสอนพื้นฐานเพื่อความผาสุก กล่าวคือ เป็นหลักปฏิบัติเพื่อให้ตนและผู้อื่นมีความสุขตามประสาชาวบ้านทั่วไป ซึ่งเป็นความสุขที่อยู่ในวงวนของการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในไตรภพ คือ กามภพ (ภพของผู้แสวงกาม) รูปภพ (ภพของผู้ที่เข้าถึงรูปฌาน) และอรุภพ (ภพของผู้ที่เข้าถึงอรุฌาน) หลักธรรมที่พระพุทธองค์สอนโดยมีเป้าหมายดังกล่าวนี้เรียกว่าโลกียธรรม คือ ธรรมที่เป็นวิสัยของชาวโลก ซึ่งมีอยู่มากมาย จะยกมาพอเป็นตัวอย่างเท่าที่เห็นสมควร คือ ทิณฐัมมมิกัตถสังวัตตนิคกรรม ๔ ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบันหรือหลักธรรม ๔ ประการ อันอำนวยการประโยชน์สุขในขั้นต้น เมื่อกล่าวโดยสรุปท่านสอนให้ “ขยันหา รักษาดี มีกัลยาณมิตร เลี้ยงชีวิตพอเหมาะสม” จัดเป็นหลักธรรมที่สำคัญสำหรับสร้างฐานะให้มีความมั่นคง มุ่งให้ผู้ปฏิบัติสามารถพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจซึ่งมีความสำคัญมากในการดำรงชีพของคฤหัสถ์ ส่วนชีวิตของพระสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงมุ่งหวังให้เป็นชีวิตที่พึ่งวัตถุน้อยที่สุด ทั้งนี้เพื่ออุทิศเวลาและแรงงานไปในด้านกิจเกี่ยวกับธรรมให้มาก ๆ โดยไม่ต้องกังวลกับการแสวงหาวัตถุ

อนึ่งในคำสอนเรื่อง กามโกติ ๑๐ (ผู้ครองเรือน, คฤหัสถ์ ๑๐ ประเภท) เป็นจุดมุ่งหมายขั้นพื้นฐานบุคคลควรดำเนินชีวิตให้บรรลุจุดหมายอย่างน้อยถึงขั้นสัมปรายิกัตถะ กล่าวคือ เมื่อบรรลุทิณฐัมมมิกัตถะแล้วก็คืออยู่ แต่ยังไม่เพียงพอ หรือไม่ควรหยุดอยู่เพียงเท่านั้น ควรก้าวต่อไปให้ได้อย่างน้อยในส่วนขั้นของสัมปรายิกัตถะ ขั้นที่ ๒ คือจุดหมายขั้นเลขาเห็นหรือประโยชน์เบื้องหน้า ได้แก่ ความเจริญด้วยจิตใจที่เจริญองงามด้วยคุณธรรมความดีทำให้ชีวิตนี้มีค่าและเป็นหลักประกันในภพหน้า เรียกว่า สัมปรายิกัตถะสังวัตตนิคกรรม ๔ ซึ่งมีเนื้อหาโดยสังเขป ดังนี้

๑. สัทธัมมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา มีความอบอุ่นซาบซึ้งสุขใจ ไม่อ้างว้างเปลี่ยว
ลอย มีหลักยึดเหนี่ยวใจให้เข้มแข็ง

๒. สีลสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล มีความภูมิใจในชีวิตสะอาดที่ได้ประพฤติแต่การอันดี
งาม ด้วยความสุจริต

๓. จาคสัมปทา ถึงพร้อมด้วยจาคะ มีความอโสมนัสในชีวิต มีคุณค่าที่ได้ทำประโยชน์
ตลอดมาด้วยน้ำใจเสียสละ

๔. ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา มีความแจ่มกระจ่าง มั่นใจที่จะแก้ไขปัญหานานา
ชีวิตและการกิจไปได้ด้วยปัญญา^๕

เป้าหมายในระดับสัมปราคัตถะนี้ ได้แก่ ความเจริญงอกงามแห่งชีวิตจิตใจที่ก้าวหน้า
เจริญเติบโตใหญ่ขึ้นด้วยคุณธรรม ความใฝ่ใจในศีลธรรม ในเรื่องบุญกุศล ในการสร้างสรรค์สิ่งที่ดี
งาม อาศัยศรัทธา ความเสียสละ การมีความมั่นใจในคุณธรรม มีความสงบสุขทางจิตใจ การรู้จัก
ปีติสุข รักคุณภาพชีวิตและความเจริญงอกงามของจิตใจ กลายความยึดติดผูกพันในวัตถุ ไม่ตีค่า
ผลประโยชน์สูงเกินไปจนต้องไขว่คว้าอันนำมาซึ่งเหตุของการกระทำความชั่วร้าย

ข. ระดับโลกุตตระ (ขั้นอุดมการณ์) พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนให้
พุทธศาสนิกชนประพฤติปฏิบัติตนตามหลักจริยธรรมในสองระดับดังกล่าวข้างต้นแล้วนั้น ทำให้ผู้
ปฏิบัติตามนั้นได้รับผลดีแล้วเบื้องต้น แต่ยังไม่ถึงที่สุด คือ ยังไม่สามารถยกระดับจิตใจของตนให้
เข้าถึงภาวะสูงสุดอันเป็นเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของมนุษย์นั่นคือ การบรรลุพระนิพพาน
พระพุทธศาสนาจึงมีคำสอนที่เป็นหลักจริยธรรมที่จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติทำให้บรรลุ
เป้าหมายสูงสุดอันเป็นยอดปรารถนาของทุกคน จริยธรรมขั้นสูงสุดในทางพระพุทธศาสนานั้น
ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘^๖ คือทางแห่งการดับทุกข์ หรือวิธีการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงที่สุดแห่งทุกข์อัน
เป็นอุดมการณ์แห่งพระพุทธศาสนา

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าคำสอนของพุทธจริยศาสตร์ระดับโลกียธรรม นั้นเป็นสิ่ง
สำคัญต่อการขัดเกลาจิตใจในระดับเบื้องต้น ถ้าหากบุคคลไม่ได้รับการฝึกฝนและได้รับความสุข
ระดับเบื้องต้น ความพยายามในอันที่จะให้มีความสุขในระดับโลกุตตระอันเป็นเป้าหมายปลายทาง
เกิดขึ้นก็จะมีไม่ได้ เพราะฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า ความสุขในระดับโลกียะและความสุขในระดับโล
กุตตระจึงเป็นเหตุผลของกันและกันและสัมพันธ์กันดังกล่าวนี้นี้

การตั้งเป้าหมาย (Goal settings) เป็นการกำหนดทิศทางและจุดมุ่งหมายปลายทางของ
การกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งของบุคคล จัดเป็นภาวะแฝง (Potentiality) ของบุคคลผู้นั้น

^๕ อ.อ.อ.อ. (บาลี) ๒๓/๕๕/๕๘, อ.อ.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๕๕/๓๔๓.

^๖ ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๕๘/๒๖๑, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๘/๔๐๗.

คนเราเกิดมาต้องมีเป้าหมายของชีวิต เพื่อเป็นตัวกำหนดว่า เราจะดำเนินชีวิตไปในทิศทางใด จะได้ฝึกฝนตนเองไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ถ้าไม่มีเป้าหมายชีวิต มัวแต่ศึกษาเล่าเรียนหรือทำมาหากินไปวัน ๆ ชีวิตก็จะเหมือนสวะที่ลอยไปตามกระแสน้ำ การตั้งเป้าหมายไว้ในทางที่ถูกต้อง จะเป็นจุดเริ่มต้นให้เราดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเช่นกัน เรียกว่า “อรรถสัมมาปณิธิ” หมายถึง การตั้งตนไว้ชอบ” เป้าหมายนั้นมี ๒ อย่าง คือ เป้าหมายทางโลกกับเป้าหมายทางธรรม เป้าหมายทางโลกคือการศึกษเล่าเรียน การประกอบอาชีพการงาน แต่เป้าหมายทางธรรมคือการบรรลุมรรคผลนิพพาน ดังนั้นเป้าหมายทางธรรมนี้สำคัญ เพราะเราเกิดมาภพชาติหนึ่ง จะต้องสั่งสมบุญกุศลไว้เป็นเสบียงหล่อเลี้ยงชีวิตข้ามภพข้ามชาติ ตั้งเป้าหมายในการสร้างบารมีไว้ ฝึกฝนกาย วาจา ใจ ให้สะอาดบริสุทธิ์ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ละโลกไปแล้วเราจะได้อยู่ในภพภูมิที่ดี สร้างความดีได้เต็มที่และสะดวกสบาย ดำเนินชีวิตด้วยความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะไขว่คว้ามรรคผลนิพพาน อันเป็นแนวทางบรรลุมรรคผลนิพพานอย่างพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าไปด้วย

“การตั้งเจตจำนงสู่เป้าหมายเป็นลักษณะของการฝึกฝนตนเองที่ดียิ่ง ไม่ต้องพูดถึงการปฏิบัติธรรมสูงส่งอะไร แม้แต่ในชีวิตประจำวัน คนที่จะเจริญก้าวหน้าจะมีลักษณะอย่างหนึ่ง คือ การกระทำที่มุ่งสู่เป้าหมาย”^๓ ทั้งนี้สิ่งสำคัญประการแรกต้องตั้งเจตจำนงเพื่ออุดมการณ์เชิงอภิปรายญาไว้เสียก่อน อุดมการณ์ที่ว่านี้มี ๔ ประการด้วยกัน อันได้แก่

๑) ความอดทน

๒) ความไม่เบียดเบียน

๓) ความสงบ และ

๔) นิพพาน (สัมพัทธภาพนิยม คือ การตรัสรู้จะต้องประกอบด้วยองค์ธรรมที่เกื้อกูลต่อการบรรลุมรรค ๗ หมวด ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ มรรคมีองค์ ๘ รวมเป็น ๓๗ จึงเรียกว่า โพธิปักขิยธรรม ๓๗)

เหล่านี้ล้วนเป็นอุดมการณ์ของมนุษย์ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ ซึ่งพระพุทธเจ้าและพุทธสาวกทั้งหลาย สามารถนำไปเป็นแนวปฏิบัติ จนถึงเป้าหมายสูงสุดของชีวิตในทางปรัชาญา คือ พระนิพพาน ดังนั้นพระพุทธองค์จึงทรงเป็นแบบอย่างของมนุษย์ผู้สามารถพัฒนาตนเองให้ถึงเป้าหมายสูงสุดได้

เป้าหมายของชีวิตสำหรับประชาชนทั่วไป เรียกว่า คิหิสุข คือ ความสุขของผู้ครองเรือน ได้แก่

๑. อรรถิสุข คือความสุขจากการมีทรัพย์

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), หลักแม่บทของการพัฒนาตน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕).

๒. โภคสุข คือความสุขจากการใช้จ่ายทรัพย์

๓. อนนสุข คือความสุขจากการไม่เป็นหนี้

๔. อนวัชสุข คือความสุขจากการประกอบอาชีพปราศจากโทษต่าง ๆ

การที่จะบรรลุสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้ถึงศักยภาพที่แฝงอยู่ภายในตัวคนออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างถูกต้อง เพื่อเพิ่มคุณค่าแก่ชีวิต เรียกว่า อินทรีย์ ๕ ได้แก่

๑. ศรัทธา ความเชื่อ

๒. วิริยะ ความเพียร

๓. สติ ความระลึกได้

๔. สมาธิ ความตั้งจิตมั่น

๕. ปัญญา ความรู้ทั่วชัด

หลักการความเชื่อนี้ ให้มีความเชื่อว่า เมื่อปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า เป้าหมายเพื่อการพ้นทุกข์ เมื่อลงมือทำด้วยความเพียร ไม่ย่อท้อ มีสติระลึกอยู่ตลอดเวลา ตั้งใจ มั่นคงไม่ท้อแท้ เบื่อหน่าย เลิกกลางคัน ใช้ปัญญาพิจารณาอย่างถ้วนทั่วว่า การปฏิบัตินี้ย่อมมีผลจริง ผลก็ย่อมสำเร็จได้นี้จะเป็นคุณสมบัติภายในที่มนุษย์ทุกคนมีอยู่ เมื่อมนุษย์ต้องการเพิ่มคุณค่าให้แก่ชีวิตตนเอง ทำสิ่งที่ปรารถนาให้ลุล่วง ต้องอาศัยอินทรีย์ ๕ ข้างต้นเป็นตัวขับเคลื่อน เชื่อแน่ว่า “เป้าหมาย” ที่แต่ละบุคคลปรารถนานั้น ต้องสำเร็จได้อย่างไม่ยากเย็น

ชีวิตของเราควรปรับกระบวนทัศน์เพื่อเป้าหมายที่ปรารถนาในระดับต่าง ๆ อันจะช่วยทำให้ชีวิตเป็นชีวิตที่สมบูรณ์กระทั่งสูงสุด ซึ่งเป็นเรื่องที่เราจะต้องทำให้แก่ชีวิตของเราเองให้มันมีให้มันเป็น ได้อย่างนั้น ประโยชน์หรือจุดหมายนี้ ท่านแบ่งเป็น ๓ ชั้น

เป้าหมายที่ ๑ เรียกว่า เป้าหมายที่ตามองเห็น เป้าหมายของชีวิตที่ตามองเห็นโดยพื้นฐานที่สุด ถ้าพูดด้วยภาษาของคนปัจจุบัน ก็คือการมีรายได้ มีทรัพย์สินเป็นทอง มีปัจจัย ๔ พอพึ่งตัวเองได้ การเป็นที่ยอมรับและอยู่ร่วมกับคนอื่นได้ เรื่องผลประโยชน์และความจำเป็นต่าง ๆ ทางวัตถุและทางสังคมเหล่านี้ ชีวิตของเราจำเป็นต้องพึ่งอาศัย เราปฏิเสธไม่ได้ พุดง่าย ๆ ก็คือ การพึ่งตัวเองได้ในทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องกระทำให้เกิดให้มี ทุกคนควรที่จะต้องพิจารณาตัวเองว่า ชั้นที่ ๑ เกี่ยวกับการมีทรัพย์สินที่จะใช้สอย มีปัจจัยที่พออยู่ได้การสัมพันธ์ในทางที่ดีกับผู้อื่นในสังคม เรื่องของความอยู่ดี พึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นประโยชน์ที่ตามองเห็นนี้ เราทำได้แค่ไหน บรรลุผลไหม นี่คือชั้นที่ ๑ ที่ท่านใช้ให้เป็นหลักวัด

ต่อไปชั้นที่ ๒ เป้าหมายที่เลียดจากที่มองเห็น หรือประโยชน์ซึ่งเลยไกลออกไป ข้างหน้า เลียดจากที่ตามองเห็นก็คือด้านในหรือด้านจิตใจ หมายถึงการพัฒนาชีวิตจิตใจ รวมทั้งการมีความสุขในการทำงาน การมองเห็นคุณค่าของงานในแง่ความหมายที่แท้จริง ว่าเป็น

ประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์ หรือเพื่อสันติสุข ความประพฤติดุจจริต พร้อมทั้งจะเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมได้ต่าง ๆ สภาพเหล่านี้ซึ่งทำให้เกิดความมั่นใจ และเอบอ้มภายในจิตใจ เป็นความสุขที่ลึกซึ้ง นี่เป็นสิ่งที่เล่ายจากตามองเห็น ซึ่งคนหลายคน แม้จะมีประโยชน์ที่ตามองเห็น พร้อมพร้อมบริบูรณ์ แต่ไม่มีความสุขที่แท้จริงเลย เพราะพ้นจากที่ตามองเห็นไปแล้ว จิตใจไม่พร้อม ไม่ได้พัฒนาเพียงพอ เพราะฉะนั้น ต้องมองว่า ในส่วนที่มองไม่เห็น คือเลยไปกว่านั้น ยังมีอีกส่วนหนึ่ง แล้วส่วนนั้นของเราแค่ไหนเพียงไร

สุดท้าย เป้าหมายที่พ้นเหนือโลก หรือจุดหมายที่พ้นเป็นอิสระ เรียกว่าเป็นเป้าหมาย หรืออุดมการณ์อันสูงสุด คือประโยชน์เหนือทั้งที่ตามองเห็น และที่เล่ายจากตามองเห็นประโยชน์ ในขั้นที่ ๒ นั้น แม้จะเล่ายจากที่ตามองเห็นไปแล้ว ก็ยังเป็นเพียงเรื่องของนามธรรม ในระดับของความดีงามต่าง ๆ ซึ่งแม้จะสูง แม้จะประเสริฐ ก็ยังมีความยึดความติดอยู่ในความดีความงามต่าง ๆ เหล่านั้น และยังอยู่ในข่ายของความทุกข์ ยังไม่พ้นอิสระแท้จริง ส่วนจุดหมายสูงสุดท้ายนี้ก็คือ “ความเป็นอิสระโดยสมบูรณ์” ซึ่งทางพุทธศาสนาถือว่าความเป็นอิสระโดยสมบูรณ์ เป็นเป้าหมายที่แท้จริงของชีวิต

เป้าหมายของอุดมการณ์ที่แสดงออกทางพฤติกรรมตามแนวพุทธปรัชญา

ตามหลักคำสอนของพุทธปรัชญาเถรวาท ได้กล่าวถึงเป้าหมาย คือ “อรรถ” ซึ่งเป็นจุดหมายของพฤติกรรมมนุษย์ไว้หลายลักษณะ โดยจะนำมากล่าวพอสังเขปดังนี้

๑. แบ่งตามอรรถหรือเป้าหมาย ๓ อย่าง

ก) ทิฐฐัมมิกัตถะ เป้าหมายปัจจุบัน เป็นจุดหมายขั้นแรกของมนุษย์หรือเป้าหมายเฉพาะหน้า ได้แก่ การแสวงหา ลาภ ยศ สุข สรรเสริญหรือทรัพย์สิน ฐานะ เกียรติ ไม้ตรี ชีวิต คู่ครอง เป็นต้น พฤติกรรมที่แสวงหาเหล่านี้จะต้องดำเนินไปอย่างชอบธรรม การปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านี้ต้องเป็นไปอย่างถูกต้อง พฤติกรรมที่แสวงหาสิ่งเหล่านี้จะต้องทำตนและผู้อื่นที่เกี่ยวข้องให้มีความสุข อยู่ร่วมกันด้วยดี ปฏิบัติหน้าที่ต่อกันอย่างถูกต้องในระหว่างมนุษย์เพื่อความสุขร่วมกัน^๔

ข) สัมปราชยิกัตถะ เป้าหมายในอนาคต เกี่ยวกับพฤติกรรมที่จะแสดงออกในด้านคุณค่าของชีวิต เป็นเป้าหมายขั้นสูงขึ้นไปกว่าเป้าหมายระดับแรก เป็นเป้าหมายอันเป็นหลักประกันชีวิตเมื่อละโลกนี้ไป หรือเป็นเครื่องประกันการได้คุณค่าที่สูงล้ำเลิศยิ่งกว่าสิ่งที่พึงได้กันตามปกติในโลกนี้ ได้แก่ความเจริญงอกงามแห่งชีวิตจิตใจ ที่ก้าวหน้าเติบโตขึ้นด้วยคุณธรรม ความใฝ่ใจในทางศีลธรรม ในเรื่องบุญเรื่องกุศล ในการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม เป็นพฤติกรรมที่อาศัยศรัทธา

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), การศึกษาที่สากลบนฐานแห่งภูมิปัญญาไทย, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พริ้นติ้ง, ๒๕๓๒), หน้า ๑๐๕.

ความเสียดสี การมีความมั่นใจในคุณธรรม มีความสงบสุขทางจิตใจ พฤติกรรมที่รู้จักปัดสอยที่ ประณีตด้านใน ตลอดจนคุณวิเศษที่เป็นผลสำเร็จทางจิต เป็นเป้าหมายของพฤติกรรมขั้นที่ผ่อน คลายความยึดติดผูกพันในวัตถุ ทำให้ไม่ยอมตีค่าผลประโยชน์ด้านามิสสูงเกินไป จนจะต้องมุ่ง ไขว่คว้ายอมสยบให้ หรือเป็นเหตุต้องมีพฤติกรรมไปในทางชั่วร้าย หันมาให้คุณค่าแก่คุณธรรมดี งาม รู้จักทำการด้วยความไม่ธรรม รักความดีงาม รักคุณภาพของชีวิตและความเจริญงอกงามของ จิตใจ^๕

ค) ปรมัตถะ เป้าหมายขั้นสูงสุด หรือเป้าหมายที่เป็นสาระที่แท้จริงของพฤติกรรมชีวิต มนุษย์ เป็นเป้าหมายขั้นสุดท้าย ได้แก่การรู้แจ้งสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทัน คติธรรมดาของสังขารธรรม ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิต มีจิตใจเป็นอิสระโปร่งโล่งผ่องใส ไม่ถูกบีบคั้นคับข้องจำกัดด้วยความยึดติดถือมั่น^๖ หวั่นหวาดของตนเอง เป็นพฤติกรรมที่ดำเนิน ไปเพื่อความปราศจากกิเลสผาสน ที่ทำให้เศร้าหมองขุ่นมัว อยู่อย่างไร้ทุกข์ ประจักษ์แจ้งความสุข ประณีตภายในที่สะอาดบริสุทธิ์สิ้นเชิง อันประกอบพร้อมด้วยความสงบเยือกเย็นสว่างไสวเบิกบานโดยสมบูรณ์ เรียกว่าวิมุตติและนิพพาน

ในบรรดาเป้าหมายของพฤติกรรม หรือการดำเนินไปของชีวิตทั้ง ๓ ระดับนี้ พุทธปรัชญา เถรวาทให้การยอมรับและให้ความสำคัญทุกระดับ โดยมีความสัมพันธ์กับระดับความเป็นอยู่ การ ครอบงำ สภาพแวดล้อม และความพร้อมหรือความสุกงอมแห่งอินทรีย์ของแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตาม ดี ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทถือว่า พฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออกมานั้น อย่างน้อยจะต้องเพียร พยายามเข้าให้ถึงเป้าหมายได้ ๒ ระดับ กล่าวคือ เมื่อได้บรรลุทฤษฎีธรรมมิกัตถะแล้ว ไม่ควรหยุดยั้ง แค่นั้น แต่จะต้องปรับปรุงพฤติกรรมของตนเอง ให้ดำเนินไปสู่เป้าหมายขั้นสัมปรายิกัตถะด้วย บุคคลใดสามารถปรับพฤติกรรมของตนเองให้เข้าถึงเป้าหมายถึงสองขั้นนี้แล้ว ถือว่าเป็นบัณฑิต ตามหลักคำสอนของพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตอยู่ด้วยปัญญา เป็นผู้ มีชีวิตไม่ว่างเปล่าไร้ค่าในโลกนี้ กล่าวคือ พุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่า การทำเพื่อประโยชน์ตนเอง และผู้อื่น ย่อมให้คุณค่า ให้คุณค่ามากกว่าการทำเพื่อประโยชน์ตนฝ่ายเดียว^๗

นอกจากการจัดแบ่งเป้าหมายของพฤติกรรมมนุษย์ดังกล่าวมาแล้ว ยังสามารถจำแนก เป้าหมายของพฤติกรรมได้อีกแนวทางหนึ่ง คือเป็นการจัดแบ่งเป้าหมายของพฤติกรรมตาม

^๕ ศ.ส. (บาลี) ๑๕/๑๒๘-๑๒๙/๑๐๓, ศ.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๘-๑๒๙/๑๐๓.

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), การศึกษาที่สากลบนฐานแห่งภูมิปัญญาไทย, หน้า ๑๑๑.

^๗ อ.อ.อ. (บาลี) ๒๒/๖๘/๓๖, อ.อ.อ. (ไทย) ๒๒/๖๘/๕๔.

ความรับผิดชอบ หรือความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ โดยแบ่งเป็น ๓ เหมือนกัน ดังพุทธพจน์ความว่า

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนห้วงน้ำใส กระจ่าง ไม่ขุ่นมัว คนตาดียืนอยู่บนฝั่งพึงเห็นได้ แม้ซึ่งหอยโข่ง หอยกาบ แม้ซึ่งก้อนหินก้อนกรวด แม้ซึ่งฝูงปลาที่กำลังแหวกว่ายอยู่บ้าง กำลังหยุดอยู่บ้าง ในห้วงน้ำนั้น นั้นเพราะเหตุไร ก็เพราะน้ำไม่ขุ่น แม้ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้น ด้วยจิตที่ไม่ขุ่นมัว ก็จักรู้ได้ซึ่งประโยชน์ตน รู้จักประโยชน์ผู้อื่น จักรู้ได้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองฝ่าย จักประจักษ์แจ้งได้ซึ่งคุณวิเศษยิ่งกว่ามนุษย์สามัญคือญาณทัศนะ ที่สามารถทำให้เป็นอริยชน ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะเป็นไปได้ นั้นเพราะเหตุไร ก็เพราะจิตไม่ขุ่นมัว^๒

๒. แบ่งเป้าหมายตามพฤติกรรมที่สัมพันธ์กันระหว่างบุคคลแต่ละคน

ก) อัตตัตถะ หมายถึง พฤติกรรมอันเป้าหมายเฉพาะตน คือ การบรรลุเป้าหมายแห่งชีวิตของตน ได้แก่ประโยชน์ ๓ อย่างตามที่ได้กล่าวมาในเบื้องต้น เท่าที่เกี่ยวข้องกับตน ซึ่งเป็นผลเกิดขึ้นแก่ตนโดยเฉพาะ เน้นพฤติกรรมที่พึงตนได้ในทุกระดับ เพื่อความไม่ต้องเป็นภาระแก่ผู้อื่น หรือเป็นพฤติกรรมถ่วงหมู่คณะ และเพื่อความเป็นผู้มีพฤติกรรมที่พร้อมจะช่วยเหลือผู้อื่นบำเพ็ญกิจต่าง ๆ อย่างได้ผลดี ในกรณีที่ทำประโยชน์ตนสมบูรณ์แล้ว^๓ คุณธรรมที่เป็นแกนนำเพื่อการบรรลุประโยชน์ตนนี้ คือ พฤติกรรมที่พึงพาปัญญาเป็นค้ำนำหลัก^๔

ข) ปรัตถะ เป้าหมายหรือประโยชน์เพื่อผู้อื่น คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลสนับสนุนผู้อื่นให้บรรลุประโยชน์หรือเป้าหมายชีวิตด้วย หรือเป็นพฤติกรรมที่มุ่งเน้นให้รู้จักเกื้อกูลผู้อื่นให้เข้าถึงเป้าหมายของชีวิตเขาในระดับต่าง ๆ ประคับประคองให้เขาสามารถพึ่งตนเองได้ หมายถึงเป้าหมายของพฤติกรรม ๓ อย่างตามที่ได้กล่าวมาเท่าที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น ยกตัวอย่างเช่น พระพุทธเจ้าเมื่อทรงบรรลุประโยชน์ส่วนพระองค์แล้ว ทรงบำเพ็ญพุทธกิจด้วยการโปรดหมู่สัตว์ให้พ้นจากทุกข์^๕ เป็นผลเกิดขึ้นแก่คนอื่น นอกจากตัวเรา คุณธรรมที่เป็นแกนนำที่จะให้บรรลุผลข้อนี้คือ กรุณา อันเป็นพฤติกรรมของการทำหน้าที่ของกัลยาณมิตร

^๒ อัง.เอก. (บาลี) ๒๐/๔๕/๘, อัง.เอก. (ไทย) ๒๐/๔๕/๘.

^๓ สัม.นิ. (บาลี) ๑๖/๒๒/๒๕, สัม.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๒/๒๕.

^๔ ดูรายละเอียดใน วินย.ฎีกา. ๑ (สมันตปสาทิกา), (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๓.

^๕ วินย.ฎีกา. ๑ (สมันตปสาทิกา), (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๓๖๖.

ค) อุภยัตตะ เป้าหมายหรือประโยชน์ทั้งสองฝ่าย เป้าหมายของพฤติกรรมระดับนี้ มุ่งเน้นให้การแสดงออกของพฤติกรรมเป็นประโยชน์ร่วมกัน ได้แก่ประโยชน์สามอย่างตามที่กล่าวแล้ว ที่เป็นผลเกิดขึ้นทั้งแก่ตนเองและคนอื่น ๆ หรือแก่สังคม แก่ชุมชนอันเป็นส่วนรวม เช่น ประโยชน์ที่เกิดจากของกลางและกิจส่วนรวม เป็นต้น โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมและความ เป็นอยู่อันเอื้ออำนวยแก่การปฏิบัติเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ และการบำเพ็ญปรีตตะ ของทุก ๆ คน คุณธรรมที่เป็นแกนทำให้เกิดพฤติกรรมเพื่อบรรลุไปสู่เป้าหมายนี้ คือ วินัย และสามัคคี ตลอดจน พฤติกรรมด้านอื่น ๆ ที่เกื้อกูล ที่พึงประสงค์ ที่สังคมพึงต้องการ ตลอดจนหลักธรรมที่ยึดเหนี่ยว จิตใจผู้อื่นเอาไว้ได้^{๑๖}

ในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีปรับปรุงพฤติกรรมของบุคคล เพื่อให้เข้าถึงเป้าหมายแต่ละระดับนี้ พระพุทธเจ้าก็ทรงสั่งสอนไว้ครบถ้วนทุกระดับ เช่น บางแห่งตรัสหลักการที่เป็นไปเพื่อทิวฐ ัมมิกัตตะ ๔ ประการ คือ ความขยันหมั่นเพียร รู้จักใช้ปัญญาจัดดำเนินการ เรียกว่า อุฏฐานสัมปทา รู้จักเก็บรักษาทรัพย์สินและผลแห่งกิจการงานให้รอดพ้นอันตรายไม่เสื่อมเสีย เรียกว่า อารักขสัมปทา รู้จักเสวนาคบหาคนดีที่เกื้อกูลแก่การงาน ความดีงามและความก้าวหน้า ของชีวิต เรียกว่า กัลยาณมิตตตา รู้จักเลี้ยงชีวิตแต่พอดีให้มีความสุขได้ โดยไม่สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือย สามารถประหยัดทรัพย์ไว้ให้เพิ่มพูนขึ้นได้ เรียกว่า สมชีวิตา และตรัสถึงการปรับพฤติกรรมของ บุคคลให้ดำเนินไปสู่เป้าหมายระดับสัมปรายิกัตตะ ๔ ประการ คือ มีความเชื่อประกอบด้วย เหตุผล ถูกหลักพระศาสนาซึ่งในคุณพระรัตนตรัย มีสิ่งดีงามเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ เรียกว่า ศรัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีลมีพฤติกรรมดีงามเลี้ยงชีพโดยทางสุจริต มีระเบียบวินัยสมควรแก่ ภาวะแห่งการดำเนินชีวิตของตน เรียกว่า ศีลสัมปทา ประกอบด้วยความเสียสละ รู้จักเผื่อแผ่ แบ่งปัน พร้อมทั้งจะช่วยเหลือคนที่ควรได้รับการช่วยเหลือ เรียกว่า จาคสัมปทา ดำเนินชีวิตด้วย ปัญญา รู้จักคิดรู้จักพิจารณา ใช้วิจารณ์ญาณ รู้เท่าทันโลกและชีวิต สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ได้ตามโอกาส เรียกว่า ปัญญาสัมปทา^{๑๗} ส่วนปรมัตถะนั้น เนื่องจากเป็นเป้าหมายสูงสุด และยาก ที่สุดทั้งโดยการปรับพฤติกรรมให้เข้าถึงและการเข้าใจ อีกทั้งเป็นส่วนความแตกต่างหรือข้อพิเศษ ของพุทธปรัชญาเถรวาทที่แปลกออกไปจากลัทธิคำสอนเท่าที่มีอยู่ก่อนนั่นเอง

จากที่กล่าวมาแล้วจะพบว่า การที่จะบรรลุเป้าหมายของชีวิตระดับใด ย่อมขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติหลักธรรมที่เหมาะสมกับเป้าหมายของชีวิตระดับนั้น และหลักธรรมที่เหมาะสมกับ เป้าหมายของชีวิตแต่ละระดับก็คือหลักธรรมที่เป็น “กุศลธรรม” นั้นแสดงให้เห็นว่า แรงจูงใจที่

^{๑๖} วจ.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๓๒/๓๓, วจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๓๖.

^{๑๗} วจ.อญฺจก. (บาลี) ๒๓/๓๖/๒๓๐, วจ.อญฺจก. (ไทย) ๒๓/๓๖/๓๘๕-๓๘๖.

ก่อให้เกิดการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมกับเป้าหมายของชีวิตแต่ละระดับ คือแรงจูงใจที่เกิดจากกุศลมูล ดังนั้น แรงจูงใจที่เป็นกุศลมูลจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาคนให้บรรลุเป้าหมายเพื่ออุดมการณ์สูงสุดของชีวิตแต่ละระดับตั้งแต่ระดับสามัญหรือเบื้องต้นจนถึงระดับสูงสุด

๓.๓ สรุป

จากประวัติของพระสิวลิเถระได้ชี้ให้เห็นแง่คิด ๒ ประการ คือ ประการแรก ในแง่ของกฎแห่งกรรม ดังเราจะเห็นได้จากผลกรรม ๒ ประเภท ที่เกิดกับพระสิวลิ คือ กรรมฝ่ายกุศล ส่งผลให้ท่านมีลาภมาก แต่ในขณะเดียวกัน กรรมฝ่ายอกุศล ก็คลั่งคลุ้มทำให้ท่านต้องได้รับทุกข์ทรมานอยู่ในครรภ์พระมารดาเป็นเวลานานถึง ๗ ปีเศษ นี่แหละเรื่องของกรรม ทำให้เห็นว่ากรรมได้ผลเช่นนั้นเสมอ สำหรับแง่คิดประการที่ ๒ ก็คือ ท่านได้บรรลุอรหัตต์ เพราะการพิจารณาทุกข์ ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่อยู่ในครรภ์ ทำให้เห็นชัดว่า การเกิดมาแต่ละที ส่วนมีแต่ทุกข์ ในเมื่อได้เห็นโทษทุกข์ ของการเกิด การเบียดเบียน ด้วยอำนาจแห่งปัญญาที่เห็นความจริง ก็ย่อมจะเกิดขึ้น และเมื่อความเบียดเบียนเกิดขึ้นแล้ว ก็ย่อมจะนำไปสู่การคลายความกำหนัด คลายความยึดติด จนหลุดพ้นไปในที่สุด สมดังพระบาลีที่องค์สมเด็จพระชินสีห์บรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ในอนัตตลักขณสูตรตอนหนึ่ง ความว่า นิพพิณทั้ง วิรัชติ วิราคา วิมูจติ เมื่อเบียดเบียนย่อมคลายกำหนัด (คลายความยึดติด) เมื่อสิ้นความกำหนัด (สิ้นความยึดติด หรือหมดความติดใจในอารมณ์)จิตก็ย่อมหลุดพ้น เพราะไม่ได้ถือมั่นอารมณ์ใด ๆ ในโลกนี้ จะเห็นได้ว่า ความทุกข์นี้ย่อมมีประโยชน์ ถ้าเรารู้จักพิจารณา เพราะความทุกข์คือพื้นฐานแห่งความจริงของชีวิต แต่คนเรามองไม่เห็นตามความเป็นจริง จึงทำให้ลุ่มหลงอยู่ในกองทุกข์ สำคัญมั่นหมายในทุกข์ว่าเป็นสุขอยู่รำไป จิตใจจึงมีแต่การดิ้นรน ทะยานอยาก ก่อภพก่อชาติ ไม่รู้จักจบสิ้น นี่แหละ คือต้นตอของความทุกข์อันยาวนานในสังสารวัฏ แต่ถ้าเมื่อใด มีปัญญาเห็นความจริง รู้จักตัวทุกข์ที่แท้จริง ก็ย่อมจะทำให้เกิดความเบียดเบียน และคลายความยึดมั่น อันจะก่อให้เกิดภพชาติต่อ ๆ ไป และเมื่อปัญญาคมกล้ายิ่งขึ้น จนถึงขนาดทำลายความรู้สึกที่เคยยึดมั่นให้หมดไปจากใจได้โดยสิ้นเชิงเมื่อไหร่ เมื่อนั้นภพชาติก็ย่อมจะขาดสิ้นลงไป ชาตินั้นจึงนับว่าเป็นชาติสุดท้ายแห่งการเวียนว่ายในสังสารวัฏ ฉะนั้น “ทุกข์” จึงเป็นสิ่งที่ควรพิจารณาเพื่อให้เกิดปัญญาเห็นความจริง อย่างเช่นที่พระสิวลิเถระได้พิจารณาและได้รับผลเป็นความพ้นทุกข์มาแล้วในครั้งพุทธกาล

หากย้อนมองในแง่ของอุดมการณ์ซึ่งประกอบด้วยแนวทางหรือหลักการที่จำเป็นต้องวางไว้เป็นแนวทางในการลงมือปฏิบัติหรือเดินตามเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จแล้ว ทำให้เกิดความกระตือรือร้นที่จะดำเนินชีวิต อบรมบ่มเพาะคุณธรรมหล่อหลอมตัวเองให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

แบบ โดยยึดแนวทางแห่งอุดมการณ์ เพื่อเป็นการสร้างสรรค์อุดมการณ์ส่วนตัวอันจะทำให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดในชีวิตได้โดยประจักษ์ ซึ่งมีอยู่ ๒ ด้านหลัก ๆ ด้วยกัน คือ

เป้าหมายชีวิตด้านวัตถุ ได้แก่ ทรัพย์สิน ความมั่งคั่ง ความร่ำรวย การได้ครอบครองบริโภควัตถุเหล่านั้น ซึ่งจัดว่าเป็นความมั่งคั่งและมั่นคงทางเศรษฐกิจ แก่ชีวิตของมนุษย์ในระดับสามัญนิยม

เป้าหมายชีวิตด้านจิตใจ ได้แก่ ความสุข ความมีอิสรภาพทางจิตวิญญาณ รวมไปถึงความหลุดพ้นจากกิเลสที่รบกวนจิตใจอันได้แก่พระอรหันต์ พุทธปรัชญาเถรวาทถือว่า เป็นเป้าหมายที่ต้องบรรลุให้ได้ ซึ่งเหมาะกับพระสงฆ์ผู้มีวิถีชีวิตที่ไม่เกี่ยวเกาะกับวัตถุ โดยที่ท่านมักจะเน้นหนักในเรื่องของการฝึกจิต การขัดเกลตาตนเอง และนอกจากนั้นก็ยังมีมนุษย์ผู้มีอัธยาศัยในการบำเพ็ญเพียรทางจิต เป็นต้น ก็สามารถที่จะแสวงหาและประสบกับเป้าหมายด้านนี้ได้ตามภูมิสติปัญญาบารมีที่ได้สั่งสมอบรมมา

จากการที่ได้ศึกษาประวัติและอุดมการณ์ของพระสิวลีเถระมาแล้ว ก็พอจะเป็นแนวทางให้ส่องเห็นถึงความเป็นไปและความเป็นมาถึงต้นเค้าแห่งความเป็นผู้มีลาภมากของท่านโดยเริ่มจากการได้มีโอกาสพบเห็นเมื่อคราวครั้งที่พระวิปัสสิสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ประทานเอตทัคคะด้านนี้ให้กับพระสาวกของพระองค์รูปหนึ่ง จึงเกิดแรงปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเป็นเช่นนั้นบ้าง และจากแรงปรารถนานี้ ทำให้พระสิวลีเถระตั้งมโนปณิธานอย่างแน่วแน่ที่จะดำเนินตามกรอบหลักเกณฑ์หรือแนวทางเพื่อบรรลุผลสำเร็จให้ได้ ในบทต่อไปก็จะได้ศึกษาว่าทำไมเรื่องราวและอุดมการณ์ของพระสิวลีเถระจึงแผ่ปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตของชาวโลกโดยเฉพาะสังคมไทยด้านต่าง ๆ ได้ โดยเฉพาะด้านความเชื่อ พิธีกรรม วัฒนธรรมประเพณี อีกทั้งยังแผ่ขยายอิทธิพลครอบคลุมไปถึงด้านสังคม การศึกษา และเศรษฐกิจ อันเป็นระบบสำคัญอีกด้วย